აქტი, რომელიც არ უნდა გადაწერო

ევროკავშირის სამართალი · კვირა 6 · დარიგება — სამართლის წყაროები და მათი იერარქია

გიორგი კობერიძე · ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

> 📘 **როგორ ვიმუშაოთ ამ კვირაში:** ცხრილები და კითხვა-პასუხი — **ამ გვერდის თავში** („⚖️ შედარება“, „❓ კითხვა-პასუხი“). დარიგება ხსნის, **რატომ** არის ასე. ციტატები — კონსოლიდირებული ტექსტიდან (15.03.2025), ჩვენი თარგმანით + ორიგინალი. ტერმინები — გაბრიჩიძე 2023-ის მიხედვით → გლოსარი.

დასაწყისი: სახელმწიფომ რეგულაცია ერთი სიტყვის შეცვლის გარეშე გადაწერა. ეს დარღვევაა

წარმოიდგინეთ: ევროკავშირმა მიიღო რეგულაცია. წევრმა სახელმწიფომ, „რომ ყველამ იცოდეს“, მისი ტექსტი **სიტყვასიტყვით** გადაიტანა საკუთარ კანონში. არაფერი შეუცვლია, არაფერი დაუმატებია.

გაბრიჩიძე:

> „...რეგულაციის იმპლემენტაცია, თუნდაც იგი მხოლოდ და მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს ატარებდეს და იმპლემენტაციის აქტი სიტყვასიტყვით იმეორებდეს რეგულაციის ტექსტს, **დაუშვებელია**.“
>
> *— გაბრიჩიძე 2023, გვ. 95, პარ. 291 (სქოლ. 145: 43/71 Politi; 39/72 Commission v Italy)*

დირექტივის შემთხვევაში კი პირიქით — თუ სახელმწიფო მას საკუთარ კანონში **არ** გადაიტანს, ეს არის დარღვევა.

კითხვა ლექციამდე: რატომ არის ერთი და იგივე ქმედება (ევროპული ტექსტის ეროვნულ კანონში გადატანა) ერთ შემთხვევაში **აკრძალული**, მეორეში — **სავალდებულო**? პასუხი ხელშეკრულების **ერთ მუხლშია**.

პასუხი — დარიგების ბოლოს (🔒 სპოილერი).

ხიდი წინა კვირიდან

კვირა 5-ში *Les Verts*-მა თქვა: გასაჩივრებადია ყველა აქტი, რომელიც „**legal effects vis-à-vis third parties**“ ქმნის. დღეს ვკითხულობთ: **რა სახის** აქტები არსებობს, **ვის** ავალდებულებენ და **რომელია უფრო მაღლა**?

კითხვა	მუხლი	წიგნი
წყაროების სისტემა	TEU 6, 51; TFEU 216(2)	გაბრიჩიძე 2023, გვ. 86–87 (პარ. 265–269)
პირველადი სამართალი; საყოველთაო პრინციპები; ჩვეულება; „კონსტიტუცია“	TEU 5(4), 6; TFEU 340	გვ. 87–93 (პარ. 269–282)
მეორადი სამართალი — ხუთი აქტი	TFEU **288**	გვ. 93–112 (პარ. 283–339)
საკანონმდებლო / დელეგირებული / განმახორციელებელი	TFEU 289–291	გვ. 94 (პარ. 286)
ძალაში შესვლა, დასაბუთება	TFEU 296–297	გვ. 98, 110 (პარ. 302, 333)

I. სამი სართული

> „ევროპის კავშირის სამართლის წყაროები იყოფა **პირველად** და **მეორად** წყაროებად. [...] პირველად და მეორად სამართლის ნორმებს შორის რანგობრივად მსგავსი დამოკიდებულებაა, როგორც სახელმწიფოს ფარგლებში **კონსტიტუციასა და რიგითი კანონების** ნორმებს შორის.“
>
> *— გაბრიჩიძე 2023, გვ. 86, პარ. 265*

მათ შორის დგას მესამე სართული — ევროკავშირის **საერთაშორისო შეთანხმებები** (პარ. 266). ხელშეკრულება:

> „ევროკავშირის მიერ დადებული შეთანხმებები სავალდებულოა ევროკავშირის **ორგანოებისა** და მისი **წევრი სახელმწიფოებისთვის**.“
>
> *ორიგინალი:* „Agreements concluded by the Union are binding upon the institutions of the Union and on its Member States.“ — *TFEU მუხ. 216(2), PDF გვ. 139*

📌 ეს ჩვენთვის კონკრეტულია: **ასოცირების შეთანხმება საქართველოსთან** — ევროკავშირის მხრიდან სწორედ ამ „შუა სართულზე“ დგას (კვირა 10). 📊 → ცხრილი 1.

სად და რამდენ ხანს? სახელმწიფოების ტერიტორიაზე (TEU 52), გამონაკლისებით (TFEU 355 — მაგ., **ფარერის კუნძულები** — არა). TEU, TFEU და Euratom — **უვადოა**; ECSC-ის ხელშეკრულება 50 წლით დაიდო და 2002-ში ამოიწურა (პარ. 267–268).

II. პირველადი სამართალი

1. რა შედის

გაბრიჩიძის სია (პარ. 269): TEU, TFEU, Euratom; მათი ოქმები; ცვლილებები (შერწყმა, SEA, მაასტრიხტი, ამსტერდამი, ნიცა, ლისაბონი) და გაწევრიანების ხელშეკრულებები; **ქარტია**; **საყოველთაო სამართლებრივი პრინციპები** და **ჩვეულებითი სამართალი**. თარიღები — 📊 ცხრილი 6.

ოქმი ≠ დეკლარაცია. ოქმები „shall form an **integral part**“ ხელშეკრულებებისა (TEU 51) — ეს **სავალდებულოა**. დეკლარაცია — სამთავრობათაშორისი კონფერენციის **პოლიტიკური** განცხადებაა (მაგ., №38 — კვირა 5).

ქარტია ლისაბონიდან ხელშეკრულებების **თანაბარია**:

> „ევროკავშირი ცნობს ძირითადი უფლებების ქარტიაში [...] ჩამოყალიბებულ უფლებებს, თავისუფლებებსა და პრინციპებს, რომელსაც **ხელშეკრულებების თანაბარი იურიდიული ძალა აქვს**.“
>
> *ორიგინალი:* „The Union recognises the rights, freedoms and principles set out in the Charter of Fundamental Rights of the European Union [...], which shall have the same legal value as the Treaties.“ — *TEU მუხ. 6(1), PDF გვ. 17*

2. საყოველთაო სამართლებრივი პრინციპები — სასამართლოს „ხელით დაწერილი“ სამართალი

ხელშეკრულება „საყოველთაო პრინციპებს“ თავიდან მხოლოდ **ერთ** ადგილას ახსენებდა — ზიანის ანაზღაურებისას (დღეს TFEU 340: „in accordance with the general principles common to the laws of the Member States“). სასამართლომ ისინი **მთელ** სამართალზე გაავრცელა, რომ ხარვეზები შეევსო (გაბრიჩიძე, პარ. 273).

ყველაზე მნიშვნელოვანი მაგალითი — **ძირითადი უფლებები**, როცა ხელშეკრულებაში უფლებების კატალოგი **არ** იყო:

> „...ძირითადი უფლებების დაცვა იმ **საყოველთაო სამართლებრივი პრინციპების** განუყოფელი ნაწილია, რომლებსაც მართლმსაჯულების სასამართლო იცავს. ამ უფლებების დაცვა, რომელიც წევრი სახელმწიფოების **საერთო კონსტიტუციური ტრადიციებიდან** მომდინარეობს, გაერთიანების სტრუქტურისა და მიზნების ფარგლებში უნდა იყოს უზრუნველყოფილი.“
>
> *ორიგინალი:* „In fact, respect for fundamental rights forms an integral part of the general principles of law protected by the Court of Justice. The protection of such rights, whilst inspired by the constitutional traditions common to the Member States, must be ensured within the framework of the structure and objectives of the Community.“
>
> — *Case 11/70, Internationale Handelsgesellschaft, 17.12.1970, ECLI:EU:C:1970:114, პარ. 4, PDF გვ. 9*

⚠️ იმავე გადაწყვეტილებაში (პარ. 3): გაერთიანების აქტის ძალას ვერ შეეხება ის, რომ ის **ეროვნული კონსტიტუციის** ძირითად უფლებებს ეწინააღმდეგება — ეს **პრიმატის** საკითხია (კვირა 7). სასამართლომ ერთდროულად თქვა „**არა**“ ეროვნულ კონსტიტუციას და „**დიახ**“ — უფლებებს, ოღონდ **ევროპულ** დონეზე.

დღეს ეს ხელშეკრულებაშია: TEU 6(3) — ECHR-ის უფლებები და საერთო კონსტიტუციური ტრადიციები „shall constitute **general principles of the Union's law**“. სხვა პრინციპები: **თანაზომიერება** (დღეს TEU 5(4)), **დასაბუთება** (TFEU 296), **კანონიერი ნდობა**, **სამართლებრივი გარკვეულობა**. → ცხრილი 4.

გაბრიჩიძის მნიშვნელოვანი შენიშვნა: სასამართლო პრინციპს **არ „პოულობს“** სახელმწიფოების სამართალში — ის მას **ავითარებს**; ეს „გარკვეულწილად, **სამართალშემოქმედებითი** ხასიათისაა“ (პარ. 275). შეადარეთ კვირა 5-ის თეზისს (პარ. 264).

3. ხელშეკრულებები — „კონსტიტუცია“?

ფორმალურად — ხელშეკრულებებია. მაგრამ სასამართლომ EEC ხელშეკრულებას 1986 წელს უწოდა „**the basic constitutional charter**“ (*Les Verts*, პარ. 23); გაბრიჩიძე ჩამოთვლის „კონსტიტუციის“ ნიშნებს: ცალკე დოკუმენტი, **უვადო**, მიზნები, უფლებამოსილებები, ღირებულებები, სამართლებრივი დაცვა, და **ვერავინ ცვლის ცალმხრივად** → პირველად სამართალს „**საკონსტიტუციო სტრუქტურა და ბუნება** აქვს“ (პარ. 280–282).

III. მეორადი სამართალი: TFEU 288

> „ევროკავშირის კომპეტენციების განსახორციელებლად ორგანოები იღებენ **რეგულაციებს, დირექტივებს, გადაწყვეტილებებს, რეკომენდაციებსა და დასკვნებს**.
>
> რეგულაციას აქვს **ზოგადი მოქმედება**. ის **სრულად სავალდებულოა** და **უშუალოდ გამოიყენება** ყველა წევრ სახელმწიფოში.
>
> დირექტივა სავალდებულოა **მისაღწევი შედეგის** თვალსაზრისით ყველა იმ წევრი სახელმწიფოსთვის, რომელსაც ის მიემართება, მაგრამ **ფორმისა და მეთოდების არჩევანს** ეროვნულ ხელისუფლებას უტოვებს.
>
> გადაწყვეტილება სრულად სავალდებულოა. გადაწყვეტილება, რომელიც ადრესატებს ასახელებს, სავალდებულოა **მხოლოდ მათთვის**.
>
> რეკომენდაციებსა და დასკვნებს **სავალდებულო ძალა არ აქვს**.“
>
> *ორიგინალი:* „To exercise the Union's competences, the institutions shall adopt regulations, directives, decisions, recommendations and opinions. / A regulation shall have general application. It shall be binding in its entirety and directly applicable in all Member States. / A directive shall be binding, as to the result to be achieved, upon each Member State to which it is addressed, but shall leave to the national authorities the choice of form and methods. / A decision shall be binding in its entirety. A decision which specifies those to whom it is addressed shall be binding only on them. / Recommendations and opinions shall have no binding force.“
>
> — *TFEU მუხ. 288, PDF გვ. 166–167*

ისწავლეთ **ზეპირად** — ეს მუხლი ყველა შემდეგ კვირაში დაგვჭირდება. → ცხრილი 2.

1. რეგულაცია — „ევროპული კანონი“

სამი ნიშანი (გაბრიჩიძე, პარ. 289–291): **ზოგადი** (განუსაზღვრელ პირთა წრეზე), **სრულად** სავალდებულო (სახელმწიფო ვერ მიიღებს საწინააღმდეგო აქტს), **უშუალოდ გამოყენებადი** (ეროვნული აქტი **არ** სჭირდება). ის **ყველას** ავალდებულებს — სახელმწიფოს, ორგანოს, კერძო პირს (პარ. 294).

2. დირექტივა — მიზანი ევროკავშირიდან, საშუალება — სახელმწიფოსგან

დირექტივა ორ საფეხურად მუშაობს: ევროკავშირი ადგენს **მიზანს და ჩარჩოს**, სახელმწიფო — **ფორმასა და საშუალებას** ეროვნული აქტით (პარ. 299). ჩვეულებრივ — **ჰარმონიზაციის** იარაღია, ხშირად **მინიმალური სტანდარტით** (პარ. 300). ვადა იმპლემენტაციისთვის — თავად დირექტივაში, როგორც წესი **≤ 2 წელი** (პარ. 303).

სახელმწიფოს ვალდებულება ეყრდნობა TFEU 291(1)-ს: „Member States shall adopt all measures of national law necessary to implement legally binding Union acts“ (PDF 168). რას ითხოვს სასამართლო (გაბრიჩიძე, პარ. 305–309):

- აქტს **სავალდებულო ძალა** უნდა ჰქონდეს — ადმინისტრაციული **პრაქტიკა** ან **ინსტრუქცია** არ კმარა;
- **ნაწილობრივი** ან ტერიტორიის **ნაწილზე** გავრცელებული იმპლემენტაცია — არ კმარა;

- თუ ეროვნული სამართალი **უკვე** სრულად შეესაბამება — დამატებითი აქტი არ სჭირდება;
- **ვადამდეც** კი სახელმწიფომ არ უნდა მიიღოს აქტი, რომელიც დირექტივის მიზანს „სერიოზულ საფრთხეს“ შეუქმნის (*Inter-Environnement Wallonie*, C-129/96 — TFEU 288 + TEU 4(3)).

ვადის დარღვევისას: კომისიის სარჩელი (**258**), ხოლო თუ სახელმწიფომ ღონისძიებების შესახებ **არც კი შეატყობინა** — ჯარიმა უკვე **პირველ** გადაწყვეტილებაში (**260(3)**, PDF 156). პირებისთვის — სამი „ხიდი“: **უშუალო გამოყენება** (სახელმწიფოს წინააღმდეგ), **შესაბამისი განმარტება**, **სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა** (*Francovich*) — **კვირა 7**.

3. გადაწყვეტილება — ლისაბონის „უნივერსალური“ აქტი

სრულად სავალდებულოა; თუ ადრესატს ასახელებს — **მხოლოდ** მისთვის. ლისაბონიდან შეიძლება ადრესატი **არ** ჰყავდეს (288, მე-4 აბზ.) — ამით „გადაწყვეტილებაში“ გაერთიანდა აქტები, რომლებიც ძველ სიაში არ ჯდებოდა, მაგ., საბჭოს გადაწყვეტილება გენერალური ადვოკატების რიცხვის გაზრდაზე — **2013/336/EU** (გაბრიჩიძე, პარ. 329, სქოლ. 186; კვირა 5). ფულადი ვალდებულება კერძო პირზე — **აღსრულებადია** (TFEU 299).

4. რეკომენდაცია და დასკვნა — „რბილი“, მაგრამ არა უმნიშვნელო

სავალდებულო **არ** არის და ბათილობის სარჩელით **ვერ** გასაჩივრდება (TFEU 263: „other than recommendations and opinions“). მაგრამ: კომისიის „**დასაბუთებული დასკვნა**“ — 258-ის სარჩელის წინაპირობაა (პარ. 337); ეროვნულმა სასამართლომ რეკომენდაცია უნდა **გაითვალისწინოს**, თუ ის სავალდებულო ნორმის განმარტებას შეიცავს (*Grimaldi*, C-322/88 — პარ. 338).

5. ლისაბონის „ახალი იერარქია“: საკანონმდებლო → დელეგირებული / განმახორციელებელი

288-ის აქტებს შორის რანგი **არ** არის — რეგულაცია დირექტივაზე „მაღლა“ არ დგას (პარ. 285). იერარქია ჩნდება **პროცედურით**:

- **საკანონმდებლო აქტი** = საკანონმდებლო **პროცედურით** მიღებული (289(3)) — კვირა 4;
- **დელეგირებული** (290) — კომისია **ავსებს ან ცვლის** „non-essential elements“-ს; „essential elements“ — **მხოლოდ** კანონმდებელს;
- **განმახორციელებელი** (291) — **ერთგვაროვანი შესრულება**; როგორც წესი, კომისია.

📊 → ცხრილი 3. ეს *Meroni*-ს (კვირა 5) ლოგიკის „კოდიფიკაციას“ ჰგავს — ჩვენი ინტერპრეტაცია.

6. ძალაში შესვლა და დასაბუთება

TFEU 297: საკანონმდებლო აქტები და ყველა სახელმწიფოსადმი მიმართული რეგულაციები/დირექტივები **ქვეყნდება** ოფიციალურ ჟურნალში (OJ) და ძალაში შედის მითითებულ დღეს ან გამოქვეყნებიდან **მე-20 დღეს**; ადრესატიანი გადაწყვეტილებები და სხვა დირექტივები — **შეტყობინებით** (PDF 171). **TFEU 296:** ყოველი აქტი „shall **state the reasons** on which it is based“ — ამიტომ აქვს ყოველ აქტს **პრეამბულა** („Whereas…“).

IV. 🗺️ რუკა: ვის შეუძლია ნორმაზე დაყრდნობა სასამართლოში? (დეტალურად — კვირა 7)

	პირი vs სახელმწიფო	პირი vs პირი
ხელშეკრულების მუხლი	✅ (*Van Gend*, 1963)	✅ შეიძლება (*Defrenne II*, 1976, პარ. 39)
რეგულაცია	✅	✅
დირექტივა (ვადა გავიდა)	✅	❌ (*Marshall*, 1986, პარ. 48)

> „…დირექტივას **თავისთავად** არ შეუძლია პირს ვალდებულება დააკისროს…“
>
> *ორიგინალი:* „It follows that a directive may not of itself impose obligations on an individual and that a provision of a directive may not be relied upon as such against such a person.“ — *Case 152/84, Marshall, პარ. 48, PDF გვ. 13*

⚠️ **ტერმინების ხაფანგი:** ინგლისურში *directly applicable* (288 — რეგულაციის თვისება) ≠ *direct effect* (ნორმაზე დაყრდნობის შესაძლებლობა). გაბრიჩიძე პირველს „**უშუალო მოქმედებას**“ უწოდებს, მეორეს — „**უშუალო გამოყენებას**“ (პარ. 291–292). ისწავლეთ **ცნება**, არა თარგმანი. 📊 → ცხრილი 5.

V. 🔎 წყაროს კრიტიკა — წიგნი და ხელშეკრულება

წიგნში (გვ., პარ.)	ხელშეკრულება / ოფიციალური წყარო
TFEU **45** (მუშაკების გადაადგილება) — უშუალო მოქმედება: „41/74 Van Duyn; **43/75 Defrenne**“ (89, სქოლ. 130)	*Defrenne II* EEC **119**-ს (თანაბარი ანაზღაურება; დღეს **TFEU 157**) ეხება, არა 45-ს (43/75, პარ. 1, 4, PDF 16)
თანაზომიერება კოდიფიცირდა — „TEU **5(1)**“ (90, სქოლ. 132)	5(1) პრინციპს მხოლოდ **ასახელებს**; შინაარსი — **5(4)** (PDF 17)
ECSC-ის ხელშეკრულების ვადა გავიდა „2002 წლის **24** ივლისს“ (86, პარ. 268)	⚖️ ABC: „expired (on **23** July 2002)“ (PDF 19) — გადასამოწმებელი
„სახელმწიფო მდივანი“ — „ბევრ წევრ სახელმწიფოში (შვედეთი, **ნორვეგია**...)“ (91, სქოლ. 137)	ნორვეგია ევროკავშირის წევრი **არ** არის
დირექტივის ძალაში შესვლა — TFEU „**297(2)**“ (98, პარ. 302)	საკანონმდებლო დირექტივებზე — **297(1)**; 297(2) — არასაკანონმდებლო (PDF 171)
დირექტივის უშუალო გამოყენება — „იხ. **308**-ე პუნქტი“ (109, სქოლ. 188)	თემა — პარ. **310–312**

სრული სია — ლექტორის „შეცდომების“ გვერდზე.

VI. 🔓 დასაწყისის ამოხსნა — ერთი მუხლი, ორი შედეგი

1. პასუხი — TFEU 288-ში. რეგულაცია „directly applicable in all Member States“ — ის ეროვნული სამართლის ნაწილი ხდება **თავისთავად**. დირექტივა კი „leave[s] to the national authorities the **choice of form and methods**“ — მას **სჭირდება** ეროვნული აქტი.

2. რატომ აკრძალულია რეგულაციის გადაწერა? გაბრიჩიძე (პარ. 291) აკრძალვას ასახელებს და საქმეებზე მიუთითებს (*Politi*, 43/71; *Commission v Italy*, 39/72 — ⚠️ ლოკალურად **არ** გვაქვს, ამიტომ სასამართლოს არგუმენტს აქ **არ** ვციტირებთ). **ჩვენი ინტერპრეტაცია** (288-ის ლოგიკით): ეროვნული ასლი (ა) **ფარავს**, რომ ნორმის წყარო ევროკავშირია — პირი ვერ გაიგებს, რომ მას ევროკავშირის სამართლის ძალა აქვს (პრიმატი, ერთგვაროვანი განმარტება — **კვირა 7**); (ბ) ქმნის **ორ** ტექსტს ერთი ნორმისთვის — რეგულაციის შეცვლისას ასლი „ძველდება“.

3. ნიუანსი: თუ რეგულაცია **თავად** ითხოვს ეროვნულ ღონისძიებას (მაგ., ორგანოს დანიშვნას ან სანქციას), სახელმწიფო **ვალდებულია** — ღონისძიების შინაარსს ვერ შეცვლის (გაბრიჩიძე, პარ. 291, სქოლ. 146 — *Bollmann*, 40/69).

> ✅ **პასუხი:** ეს ორი აქტის **განსხვავებული ბუნებაა** (288): რეგულაცია = უკვე „ჩვენი“ სამართალი → გადაწერა ზედმეტი და საზიანოა; დირექტივა = დავალება სახელმწიფოს → გადატანა სავალდებულოა. **მეთოდოლოგიური გაკვეთილი:** სანამ აქტს წაიკითხავთ, ნახეთ **სათაური** — „Regulation“ თუ „Directive“ — ეს ამბობს, ვის რა ევალება.

გადამოწმების კითხვები

1. რა განსხვავებაა პირველად და მეორად სამართალს შორის? სად დგას ევროკავშირის საერთაშორისო შეთანხმება?
2. ოქმი და დეკლარაცია — რომელია ხელშეკრულების ნაწილი (TEU 51)?
3. რა ძალა აქვს ქარტიას ლისაბონიდან (TEU 6(1))?
4. რას ნიშნავს „საყოველთაო სამართლებრივი პრინციპი“? რა თქვა სასამართლომ *Internationale Handelsgesellschaft*-ში?
5. დაასახელეთ TFEU 288-ის ხუთი აქტი და თითოეულის ძალა — ზეპირად.

6. რა განსხვავებაა რეგულაციასა და დირექტივას შორის (ადრესატი, ძალა, ეროვნული აქტი)?
7. რა ითვლება დირექტივის **სათანადო** იმპლემენტაციად? რა მოხდება, თუ სახელმწიფო დირექტივას ვადაში არ გადაიტანს?
8. როგორ შეიძლება გადაწყვეტილებას ადრესატი არ ჰყავდეს? მოიყვანეთ მაგალითი.
9. რეკომენდაცია სავალდებულო არ არის — რა სამართლებრივი შედეგი შეიძლება მაინც ჰქონდეს?
10. რა განსხვავებაა საკანონმდებლო, დელეგირებულ და განმახორციელებელ აქტს შორის?
11. რატომ არის რეგულაციის სიტყვასიტყვით გადაწერა ეროვნულ კანონში დაუშვებელი?
12. *Defrenne II*: შეიძლება თუ არა ხელშეკრულების მუხლზე დაყრდნობა **კერძო** დამსაქმებლის წინააღმდეგ?

წყაროები

პირველწყაროები (ღია, ოფიციალური):

- TEU / TFEU — consolidated versions (EUR-Lex CELEX 02016ME/TXT-20250315, consolidated **15.03.2025**) — TEU მუხ. 4(3), 5, 6, 16(2), 48, 51, 52; TFEU მუხ. 157, 216, 258, 260, 263, 288–299, 340, 355.
- Treaty on European Union (Maastricht), Art. G.A.1 (OJ C 191, 29.7.1992); Treaty of Amsterdam, Table of equivalences (OJ C 340, 10.11.1997, p. 85 ff.).
- CJEU, Case 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft*, 17 December 1970, ECLI:EU:C:1970:114.
- CJEU, Case 43/75, *Defrenne v Sabena* (Defrenne II), 8 April 1976, ECLI:EU:C:1976:56.
- CJEU, Case 152/84, *Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, 26 February 1986, ECLI:EU:C:1986:84.
- CJEU, Case 26/62, *Van Gend en Loos*, 5 February 1963, ECLI:EU:C:1963:1.

ღია სახელმძღვანელო:

- K.-D. Borchardt, *The ABC of EU Law* (European Commission, 2023), doi:10.2775/745544 — CC BY 4.0 (ქრონოლოგია; სამართლის წყაროები).

სილაბუსის ლიტერატურა *(საავტორო უფლებით დაცული — ხელმისაწვდომია ბიბლიოთეკაში)*:

- გ. გაბრიჩიძე, *ევროპის კავშირის სამართალი*, მე-2 გამოცემა (2023), გვ. 86–112 (თავი VI — სამართლის წყაროები).
- გ. მირიანაშვილი, *ევროპის კავშირის სამართალი*, ნაწილი I (2022) (რეკომენდებული).